

JORGE LUIS BORGES

Tadeo Isidoro Cruz élete (1829 – 1874)

*I'm looking for the face I had
Before the world was made.
(Yeats: The winding stair)*

1829. február hatodikán a lázadók, már Lavalle elől menekülve, elindultak délről, hogy csatlakozzanak López csapataihoz, és a Pergaminótól három vagy négy mérföldnyire megálltak egy birtokon, maguk sem tudták, hol; hajnaltájban egyikük makacs rémálmot látott: a fészter félhomályában a zaklatott kiáltás felébresztette a nőt, akivel aludt. Senki sem tudja, hogy mit álmodott, ugyanis másnap négy órakor Suárez lovassága szétverte a felkelőket, és kilenc mérföldön át üldözte őket, egészen a már sötétlő mezőig; az a férfi pedig ott pusztult egy árokban: a perui és braziliai harcok egyik szablyája kettéhasította a koponyáját. A nőt Isidora Cruznak hívták; a fiú, akit világra hozott, a Tadeo Isidoro nevet kapta.

Nem az a céлом, hogy újra elmeséljem a történetet. A nappalok és éjjelek közül, amelyeken lezajlott, csupán egyetlen éjszaka érdekel engem; a többiről a legszükségesebbet mondom el, csak annyit, hogy az az éjszaka érthető legyen. A kalandor történet egy híres könyvben van leírva, vagyis egy olyan könyvben, amely mindenknek mindenné lehet (1 Kor. 9,22), hiszen csaknem kimeríthetetlen: újra és újra idézik, át- meg átdolgozzák, kiforgatják. Azok, akik értelmezték Tadeo Isidoro Cruz történetét (nem is kevesen), azt tartják, hogy a síkságnak fontos szerepe volt a fejlődésben. Igen ám, de hozzá hasonló gaucsóok éltek a Paraná őserdővel borított partjain és a keleti szurdokokban is.

Az viszont igaz, hogy egyhangúan barbár világban élt. Úgy halt meg 1874-ben feketehimlőben, hogy sosem látott hegyet, sem malmot, és a gáznak még hírért sem hallotta. Városban sem járt soha. 1849-ben Francisco Yavier Acevedo tanyájáról behajtott egy csordát Buenos Airesba; a többiek bementek a városba, hogy kiszórakozzák magukat; Cruz azonban, rosszat sejtve ki sem tette a lábát a karámok közelében lévő fogadó-ból. Sok-sok napot töltött ott; keveset beszélt, mate teát ivott, a földön aludt, hajnalban kelt, és az esti harangozáskor visszavonult aludni. Tudta (a szavakon és az értelmén is túl), hogy semmi keresnivalója nincs a városban. Egyszer az egyik részeg napszámos kigúnyolta. Cruz nem felelt rá, amikor a visszaúton, az esti tábortüzeknél a másik egyre csak csúfolódott vele, Cruz (aki addig nemhogy haragot, de még csak bosszúságot sem mutatott) egyetlen tördőfessel leterfette. Szőkevény lett, s egy bozótosban el kellett rejtőznie; néhány éjszakával később egy gázlómadár rikoltásából rájött, hogy körülvette a rendőrség. Kését kipróbálta egy bokron; sarkantyúját levetette, hogy ne akadályozza a közelharcban. Inkább megküzdött, semhogy megadja magát. Sebet kapott az alkarján, a vállán, a bal kezén; súlyosan megsebesítette az osztag legbátrabbjait; amikor az ujjain csorgott a vér, nagyobb elszántsággal küzdött, mint valaha. Hajnal felé, amikor már szédült a vérveszteségtől, lefegyverezték. Akkoriban a büntetésvégrehajtás is a hadsereg feladata volt; Cruzt az északi határ egyik kis erődítményébe irányították. Közlegényként vett részt a polgárháborúban; egyszer szülővidékéért küzdött, máskor ellene. 1856. január huszonharmadikán ott volt a között a harminc fehér között, akik Eusebio Laprida törzsőrmester vezetésével kétszáz indián ellen harcoltak. Abban a csatában megsebezte egy lándzsa.

Sötét és hősi történetének sok részletét homály fedi. Tudjuk, hogy 1868 körül újra a Pergaminóban van: nős, vagy talán vadházasságban él, egy gyermek atyja, van egy darab földje. 1869-ben kinevezik a megyei rendőrség őrmesterének. Jóvátette a múltban elkövetett hibát; abban az időben talán boldognak mondhatta volna magát, de nem volt igazán az. (Várta őt a jövőben egy titokzatos, ragyogó, döntő éjszaka: az az éjszaka, amikor végre megláthatta igazi arcát, az éjszaka, amikor meghallotta a nevét. Abban az éjszakában, ha jól megértjük, benne van az egész történet; azaz annak az éjszakának egyetlen pillanatában, egyetlen egy dologban, ami azon az éjszakán történt, mert a tett a mi szimbólumunk.) Minden sors, bármilyen hosszú és szövevényes, egyetlen egy pillanatban rejtőzik: az a pillanat az, amikor az ember egyszer s mindenkorra megtudja, hogy kicsoda is valójában. Macedóniai Alexandrosz a legenda szerint Akhilleusz mesés történetében látta meg saját könyörtelen jövőjének tükröképét; a svéd XII. Károly pedig Alexandroszéban a magáét. Tadeo

Isidoro előtt, aki nem tudott olvasni, nem könyvből tárult fel a sorsa; egy lovassági párbajban és egy férfiban ismert magára. Így történt:

1870 júniusának utolsó napjaiban parancsot kapott egy gonosztevő kézrekerítésére, akinek két gyilkosság volt a rovásán. Benito Mechano ezredes seregéből dezertált, a déli határról; egy bordélyházi mulatságban megölt egy négert, egy másik mulatságban pedig egy Rojas-körzetbeli lakost; a jelentésben az is benne volt, hogy a Laguna Coloradában született. Ott egyesültek negyven évvel azelőtt a felkelők, s aztán a balsors a madaraknak és a kutyáknak vetette a testüket; onnan indult útnak Manuel Mesa, akit kivégeztek a Victoria téren, dobpergés közepette, hogy dühös ordítása ne hallatsszon messzire; onnan származott az ismeretlen, aki Cruzt nemzette, s aki ott pusztult egy árokban, mert a perui és braziliai háborúk egyik szablyája kettéhasította a koponyáját. Cruz már elfelejtette annak a helynek a nevét; most enyhe, de megmagyarázhatatlan nyugtalansággal ráismert... A gonosztevő megpróbálta félrevezetni az üldözőt, s mint egy hosszú labirintusban, össze-vissza vágatott lován; július tizenkettedikén éjjel azonban bekerítették. Egy nádasban bújt meg. A köd szinte áthatolhatatlan volt. Cruz és emberei óvatosan, gyalog haladtak a bokrok felé, amelyek reszkető mélyén ott lapult vagy aludt a titokzatos férfi. Egy gázlómadár rikoltott; Tadeo Isidoro Cruznak az az érzése támadt, hogy egyszer már átélte ezt a pillanatot. A gonosztevő előjött rejtékhelyéről, hogy megküzdjön velük. Cruz megpillantotta a sötétben: borzalmas látványt nyújtott; arca szinte teljesen elveszett hosszú haja és szürke szakála között. Nyilvánvaló, hogy miért nem írhatom le a harcot. Elég, ha annyit mondok, hogy a dezertőr súlyosan megsebesítette vagy megölte Cruz több katonáját. Cruz, miközben harcolt a sötétségben (miközben a teste harcolt a sötétségben), ráébredt valamire. Rájött, hogy egyik ember sorsa sem különb a másikénál, és hogy mindenkinek követnie kell azt, aki benne rejtőzik. Rájött, hogy az őrmesteri vállap és az egyenruha már terhére vannak. Rájött, hogy az ő igazi élete farkassors, és nem a kutya szolgasorsa; rájött, hogy az a másik ember – az ő maga. Hajnalodott a határtalan síkságon; Cruz a földhöz vágta a sapkáját, azt kiáltotta: nem fogja túrni, hogy legyilkoljanak egy bátor embert, a katonák ellen fordult, és harcba kezdett a dezertőr, Martin Fierro oldalán.